

Sipos Ilona Magdolna

A szociális intézményrendszer feladata és működése. A szociális védelmi rendszer nem önkormányzati keretei

A követelménymodul megnevezése:
Gondozási-ápolási alapfeladatok

A követelménymodul száma: 1851-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-024-50

TÁRSADALOMSZERKEZET, TÁRSADALMI EGYENLŐTLENSÉGEK

ESETFELVETÉS – MUKAHELYZET

1. feladat:

Alkossanak 4 fős csoportot, beszéljék meg, hogy hogyan értelmezik az egyenlőtlenség fogalmát és ennek milyen megjelenési formáival találkoztak!

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. A társadalom fogalma, a társadalomszerkezet

Társadalom: szociológiai értelemben a társadalom nem más, mint az egyéneket egymáshoz fűző kapcsolat és viszonyrendszer.

Közvetítő formái a közösségek, azaz a család, az iskola, a munkahely, egyesületek, klubok.

Az emberek a különböző közösségek által tagolódnak be a társadalomba, de a közösségek közvetítik a társadalom elvárásait, hatásait és igényeit.

"A **társadalmi szerkezet**en, a társadalmon belüli különböző pozíciók közötti viszonyokat értjük. A társadalmi pozíciókat egyes emberek, ill. csoportok foglalják el, tehát a szerkezet a különböző pozíciókat betöltő egyének és csoportok közötti viszonyokat jelent." ¹

Megjelenési formák:

---

¹ Forrás: Andorka Rudolf Bevezetés a szociológiába 156.o.

- A társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely szerint
- A társadalmi javakhoz való hozzáférés módja és mértéke szerint
- Azonos, eltérő, ellentétes érdekek szerint

A társadalmi struktúra vizsgálata

Makrostruktúra: a társadalom egésze felől közelítünk, amelynek egységei:

1. *osztály:* egy adott társadalom nagy egységeinek jellemzése, a termelési eszközhöz való viszony alapján.
  - Termelési eszköz birtokosai – a tulajdonosi osztály
  - Akik saját maguk foglalkoztatásához rendelkeznek elegendő termelési eszközzel – az önállóak osztálya
  - Termelési eszközöket nem birtoklók, csak munkaerejükkel rendelkeznek
2. *réteg:* a társadalomban elfoglalt hely, élethelyzet, értékrend szerint egymáshoz közelálló emberek együttese. A rétegződés vizsgálatának szempontjai:
  - nem (férfi, nő)
  - életkor (fiatal, középkorú, idős)
  - családi állapot (egyedülálló, elvált, özvegy, családos)
  - foglalkozás (fizikai, szellemi, segéd-, betanított-, szakmunkás, alkalmazott, vállalkozó)
  - iskolai végzettség (alap-, közép-, felsőfokú)
  - lakóhely (község, város, főváros)
  - jövedelem nagysága (alacsony, átlagos, magas jövedelem)

Mikrostruktúra: a kisebb egységeket vizsgálja egy adott társadalomban. A csoportok, kiscsoportok az elemzés egységei, jellemzőik leírásával alkotunk képet a társadalomról.

Csoport: az egyének olyan együttesei, amelyeket bizonyos közös ismérvek jellemeznek, kötnek össze.

Társadalmi csoport: egy vagy több hasonló ismertető jeggel rendelkező, nagyobb létszámú együttes,

Kiscsoport: kis létszámú, tagjai személyesen is ismerik egymást, és egymással többé-kevésbé szoros kapcsolatban állnak (pl.: lakóhelyi, szomszédsági közösségek, iskolai osztályok, egyesületek, baráti körök, a család)

A magyar társadalom szerkezete:

1. *A két világháború között (Erdei Ferenc):* a magyar társadalom szerkezetét a kettős társadalom fogalmával írta le. Egyszerre voltak jelen a rendies, feudális jellegű és a modern polgári társadalmakra jellemző elemek. A gazdasági tőke szerepe volt meghatározó.

2. 1948 után: két osztály és egy réteg mellett, úgynevezett maradék kategóriák (kisiparosok, kulákok, egyéni gazdálkodó parasztság). A két osztály a munkásosztály és a parasztság, a réteg pedig az értelmiség volt. A politikai tőke szerepe érvényesült.

3. A 60-as évek (Ferge Zsuzsa): a legegyszerűbb társadalomszerkezeti kép széttöredezése, árnyaltabb kép a magyar társadalomról. Bevezette a munkajelleg csoportokat:

- vezető és értelmiségi
- középszintű szellemi, irodai
- szakmunkás
- betanított munkás
- segédmunkás
- mezőgazdasági fizikai
- nyugdíjas

Fontos tények: iskolai végzettség, szakképzettség, jövedelmi helyzet szerinti különbség. A politikai tőke szerepe csökkent és erősödött a kulturális tőke befolyása a rendszerváltozásig.

4. A 80-as évek (Kolosi Tamás): megfogalmazza a státuszcsoport fogalmát, amely olyan egyének vagy családok csoportja, akik hét dimenzióba sorolhatók. Így megjelentek olyan rétegek, mint pl.: elit családok, városias felső réteg, jó anyagi helyzetű falusias alsó csoport.

A hét dimenzió:

- fogyasztás
- kultúra
- érdekvérvényesítés
- lakáshelyzet
- lakókörnyezet
- anyagi színvonal
- munkamegosztásban elfoglalt hely

Az egyének, családok és a különféle társadalmi kategóriák helyzete a társadalomban nagy különbségeket mutat.

A Kolosi féle "L" modell: a magyar társadalmat 12 rétegre osztotta fel

- politikai, államigazgatási vezetők
- redisztributív (újraelosztó) szektorban középszintű alkalmazottak
- szakmunkások
- redisztributív szektor szakképzetlen munkásai
- magánvállalkozások
- latens magánvállalkozók
- kisárutermelők
- második gazdaság szakképzetlen csoportjai
- menedzserek és gazdasági vezetők

- mindkét gazdaságba bekapcsolódó értelmiségi alkalmazott
- szakmunkások
- mindkét gazdaságba bekapcsolódó közepes jövedelemmel rendelkezők.

5. a 90-es évek (Szelényi Iván): a gazdasági tőke szerepe erősödött, a kulturális tőke meghatározó szerepe is érvényben volt, így mind a gazdasági, mind pedig a politikai életben a magas iskolai végzettségűek tudtak érvényesülni.

A mai magyar társadalom szerkezete, érdekviszonyai és rétegződése egyetlen modellel nem írható le. A Társadalomkutató Intézet (TÁRKI) 2003-ban a következő jelentést adta: az osztályszerkezet stabilizálódott, az egyenlőtlenségek nagymértékben növekedtek, a szegénység stagnál. Öt réteg különíthető el:

- *elit*: nagy és közepes vállalkozók, szabadfoglalkozású értelmiségiek, felsővezetők, beosztott értelmiségiek a státuszindex legfelső decilisében helyezkednek el
- *felső középosztály*: rosszabb státuszú felső vezetők, középvezetők, vállalkozók, gazdálkodók a státuszindex legfelső decilisében és beosztott értelmiségiek a státuszindex 6–9 decilisében
- *Felső középosztály*: rosszabb státuszú felső vezetők, középvezetők, vállalkozók, gazdálkodók a státuszindex 1–5. decilisében, alsó vezetők, egyéb szellemi foglalkozásúak, szakmunkások a státuszindex 8–10. decilisében
- *Munkásosztály*: rosszabb státuszú szakmunkások, szakképzetlen és mezőgazdasági munkások, ha státuszuk a 3. decilisének magasabb
- *Depriváltak*: szakképzetlen és mezőgazdasági munkások a státuszindex 1–3. decilisében.

A legrosszabb helyzetben lévők élesen elkülönülnek a fölöttük lévőtől, ez nehezíti felzárkóztatásukat. A jövedelem nagyságát legnagyobb mértékben az iskolázottság, a családfő aktivitása, a gyermekek száma és az etnikai hovatartozás befolyásolja. A roma családok relatív jövedelme az összes többi kategóriához képest a legalacsonyabb, az átlagjövedelem fele körül mozognak.

Az életkorok szerinti rétegződést vizsgálva, az a falusi korosztály van a legrosszabb helyzetben, amely valamilyen iskola elvégzése után nem tud bekerülni a munkaerőpiacra. Az egyenlőtlenség növekedésének oka a felső réteg jövedelemnövekedése. A szegénység kiterjedtsége növekedett, valamennyivel többen tartoznak a szegények közé. Magyarország a közepes egyenlőtlenséggel jellemezhető országok közé tartozik az Európai Unió tagállamainak rangsorában.

2. A társadalmi egyenlőtlenségek

Területi és települési egyenlőtlenségek: egy ország térszerkezetében a társadalom fejlődése tükröződik. Ebben a központi elhelyezkedésű (centrum) és az azt körülvevő (periféria) területeket különböztetünk meg. Magyarország térszerkezetében a sugaras elhelyezkedés a centrum és a perifériák alá-, fölérendeltségi helyzetét jelenti. Magyarország 7 régióra van felosztva (Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Közép-Magyarország, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld). Az egyes régiók eltérő társadalmi, gazdasági szerepkörrel, közszolgáltatokkal, infrastruktúrával rendelkeznek. Jellemző az ország területi szétszakadása: nyugati és keleti régió. Ez az egyik legnagyobb társadalompolitikai kihívás.

Az életminőséget befolyásolja, hogy milyen típusú településen élünk (tanya, falu, község, nagyközség, város, megyeszékhely, főváros). A magyar lakosság 46 %-a városokban, 36 %-a községekben és 18%-a a fővárosban él. A városi lét, számtalan előnyökkel jár (könnyebb megélhetés, több munkalehetőség, jobb lakhatási feltételek, közszolgáltatások szélesebb köre). Az elmúlt 10 évben a települések érzékelhető átalakuláson mentek át, a községek infrastruktúrája javult, az ipar, a multik megjelenése a városok helyzetét erősítette, a falvak elöregedése jellemző.

Etnikai egyenlőtlenségek: egy társadalom kultúráján, a társadalmi működés során keletkezett értékeket, normákat és a társadalom anyagi javainak használati módját értjük.

- Értékek: elvont dolgok (szabadság, igazságosság, egyenlőség)
- Normák: konkrét elvek, szabályok (egyenjűség, büntetendő cselekmények, tankötelezettség)

Az emberi kultúra sokszínű, a különböző társadalmi csoportok által megőrzött értékekből és közvetett normákból, azaz szubkultúrákból épül fel.

Az etnikai csoport olyan közösség, amelynek tagjai olyan közös kulturális azonosságtudattal rendelkeznek, amely megkülönbözteti őket, a körülöttük élő, más többségi társadalmi csoporttól (nyelv, saját értékek, normák, szigorú és kötelező szokások, eltérő életmód).

A szubkultúrák előnye, hogy gazdagítja, színesíti a társadalmat. Feltétele az előítélet mentesség és megértés, elfogadás.

A romák: a legnagyobb számú etnikai csoport, az ország területén szétszóródva élnek, jellemzően Észak-Magyarország, a Dél-Dunántúl és Kelet-Magyarország településein. 61 %-uk községekben él, a 20–24 éves korosztály 77%-a rendelkezik ma már általános iskolai végzettséggel. A rendszerváltás óta nagy részük végérvényesen kiszorult a munkaerőpiacról. Jellemzi őket az alacsony foglalkoztatási arány, a magas gyerekszám és a mélyszegénység.

Az oktatás egyenlőtlenségei: az iskola a tudás megszerzésének színhelye, amely alapismereteket, konkrét szakmához szükséges tudást nyújt, rejtett módon a felnőtt életre készít fel. Feladata az esélyegyenlőség megteremtése a tudás átadásán keresztül. Kutatások bizonyítják, hogy az egységes iskolai oktatás kiegyenlíti, de nem tünteti el a társadalmi egyenlőtlenségeket. A származás befolyásolja, hogy milyen iskolában tanulunk, milyen végzettséget szerzünk, milyen pályát választunk. A családból hozott kulturális tőke, hat az iskolai előmenetelünkre. Az iskola rögzíti az eltérő rétegekből érkező gyerekek közötti különbségeket, nem homogén, hierarchiát teremt, meghatározza a társadalomban elfoglalt helyünket.

Foglalkoztatási egyenlőtlenségek: a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely szerint megkülönböztetünk:

- Gazdaságilag aktívak, azaz foglalkoztatottak
- Gazdaságilag inaktívak (pl.: nyugdíjasok, rokkantak) és eltartottak (pl.: gyerekek, tanulók)
- Munkanélküliek csoportjait

A foglalkoztatás jellemzői: csökken a foglalkoztatottak száma, az aktív korú népesség alig több mint a fele tartozik ide, a népesség harmada inaktív, egyre nő a tartós munkanélküliek száma.

Munkanélküliség szempontjából a legveszélyeztetettebb társadalmi csoportok:

- A fiatal pályakezdők
- 45–50 év feletti
- Szakképzetlenek
- Szakmunkások bizonyos csoportja
- Községben élők
- Roma származásúak

Jövedelmi egyenlőtlenségek: a különböző iskolai végzettségek, a társadalmi munkamegosztásban eltérő, egyenlőtlen pozíciókat hoznak létre, amelyekhez eltérő, sokszor egyenlőtlen jövedelmi viszonyok társulhatnak.

A jövedelem, a vagyon az egyik legfontosabb mutatója az egyének, családok társadalomban elfoglalt helyének. A jövedelem egyenlőtlenségek feltárásának egyik legismertebb módszere, a létminimum számítás.

Létminimum: az a pénzösszeg, amely biztosítja a folyamatos életvitellel kapcsolatos igen szerény, alapvető szükségletek kielégítését. A létminimum alá kerülés két legfontosabb meghatározója az eltartott gyermekek száma és a keresőtevékenység hiánya.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Alakítsanak 4 fős csoportokat. A szakmai információtartalomban részletezett egyenlőtlenségi csoportok esetében közösen keressenek választ a "miértekre?!"

2. feladat

A 4 fős csoport végezzen kutatómunkát a romák kultúrájával kapcsolatban! Forrásként ajánlom: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Rom%C3%A1k>, és Diósi Ágnes Cigányút című könyvét (Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó 1988.)

Blank lined area for writing or drawing.

MUNKANYAG

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Sorolja fel a munkanélküliség szempontjából legveszélyeztetettebb csoportokat

---

---

2. feladat

Hogyan írták le a magyar társadalom szerkezetét a két világháború közötti időszakról, sorolja fel és jellemezze a modelleket!

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Munkanélküliség szempontjából a legveszélyeztetettebb társadalmi csoportok: a fiatal pályakezdők, 45–50 év felettek, szakképzetlenek, szakmunkások bizonyos csoportja, községben élők és a roma származásúak.

2. feladat

A két világháború között (Erdei Ferenc): a magyar társadalom szerkezetét a kettős társadalom fogalmával írta le.

1948 után: két osztály és egy réteg mellett, úgynevezett maradék kategóriák (kisiparosok, kulákok, egyéni gazdálkodó parasztság). A két osztály a munkásosztály és a parasztság, a réteg pedig az értelmiség volt. A politikai tőke szerepe érvényesült.

A 60-as évek (Ferge Zsuzsa): a legegyszerűbb társadalomszerkezeti kép széttöredezése, árnyaltabb kép a magyar társadalomról. Bevezette a munkajelleg csoportokat: vezető és értelmiségi, középszintű szellemi, irodai, szakmunkás, betanított munkás, segédmunkás, mezőgazdasági fizikai, nyugdíjas.

A 80-as évek (Kolosi Tamás): megfogalmazza a státuszcsoport fogalmát, amely olyan egyének vagy családok csoportja, akik hét dimenzióba sorolhatók. Így megjelentek olyan rétegek, mint pl.: elit családok, városias felső réteg, jó anyagi helyzetű falusias alsó csoport.

A 90-es évek (Szelényi Iván): a gazdasági tőke szerepe erősödött, a kulturális tőke meghatározó szerepe is érvényben volt, így mind a gazdasági, mind pedig a politikai életben a magas iskolai végzettségűek tudtak érvényesülni.

A Társadalomkutató Intézet (TÁRKI) 2003-ban a következő jelentést adta: az osztályszerkezet stabilizálódott, az egyenlőtlenségek nagymértékben növekedtek, a szegénység stagnál. Öt réteg különíthető el: elit, felső középosztály (2), munkásosztály, depriváltak.

SZOCIÁLPOLITIKAI BEAVATKOZÁST IGÉNYLŐ PROBLÉMÁK

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

"A 2010-es évet az Európai Parlament és a Tanács 1098/2008/EK határozata a Szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem Európai Événév nyilvánította.

Az Európai Év célja, hogy felhívja a nyilvánosság figyelmét a szegénység és társadalmi kirekesztődés tényére és veszélyeire az EU tagállamaiban, és közvetítse azt az üzenetet, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztődés a társadalmi és a gazdasági fejlődést is veszélyezteti. Az Európai Évnek lehetőséget kell nyújtania arra is, hogy a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők is kifejezhessék véleményüket."²

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A szociálpolitika német eredetű kifejezés, először Riehl használta a 19. században. A mai értelmezése hosszú fejlődési folyamat eredménye. Szociálpolitikán kezdetben a gazdasági folyamatokban keletkező feszültségekre, a szegénység enyhítésére szolgáló intézkedéseket értették.

Minden társadalomban léteztek „szociális problémák”, amelyeket a közösség érdekében valahogy rendezni kellett. Ezeket a feladatokat hosszú időn keresztül helyileg szervező „biztonsági hálók” (család, egyház, céhek stb.) látták el jól vagy rosszul.

Az első állami beavatkozást igénylő problémának a szegénységet tekintették, majd egyre inkább előtérbe került a gyermekek, betegek, öregek ellátásának kérdése. A gazdasági berendezkedés változásával további problémák merültek fel, mint pl. a lakásínség, járványveszély, bűnözés. A megnövekedett gondok megoldására a helyi közösségek lehetőségei már elégtelennek bizonyultak, ezért kezdtek kialakulni azok az intézmények, tevékenységi rendszerek, amelyek már tudatosan vállalták át a helyi (lokális) ellátás funkcióit. Bővült a különböző kisebb-nagyobb állami részvétel a társadalombiztosítási, egészségügyi ellátórendszerek kialakulásával, közegészségügyi intézkedésekkel, a munkaerő kizsákmányolását korlátozó törvényekkel.

---

² Forrás: Szociális és Munkaügyi Minisztérium 2010 – Európai Év a szegénység ellen
<http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=21188> (2010.08.13. 18.40)

A magyar szociálpolitika a rendszerváltást megelőzően azokra a problémákra összpontosított, amelyek tömegeket érintettek. Az egyén és család a problémáinak megoldásában egyedül maradt.

A rendszerváltás idejére hangsúlyosabbá vált a közfelelősség kérdése. Az állam a szociális igazgatás feladatainak jelentős részét az önkormányzatoknak adta át széleskörű helyi felelősséggel.

Jelentős változások kezdődtek:

- elismerték a munkanélküliek ellátáshoz való jogát,
- az intézményekben élők kiszolgáltatottságát segítette csökkenteni a szociális törvény,
- új törvények igyekeztek biztosítani a gyermekek, a fogyatékkal élők és a betegek jogait,
- a szociális jogok védelme érdekében létrejött az állampolgári jogok országos biztosának intézménye (ombudsman),
- a szociális munka - mint szakma - megjelenése,
- megerősödtek a családsegítés intézményei (családsegítő központok, gyermekjóléti szolgálatok),
- kiépült a munkaügyi központok hálózata.
- szociális jogalkotás: a szociális igazgatásra vonatkozó állami döntések jogszabályok formájában jelennek meg.

Az állampolgárok alapvető szociális jogait az Alkotmány (1949. évi XX. Törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya) tartalmazza.

A társadalompolitika - társadalmi és állami eszközökkel - legalább három oldalról mozdítja elő a szükségletek jobb kielégítését:

- befolyásolhatja magát a piacot, elsősorban a munkaerő piacot. Így például a foglalkoztatás biztosítása segíti, hogy az emberek a társadalomban szokásos és elfogadott módon, azaz a piacon keressék meg jövedelmüket
- Utólag módosíthatja a gazdaságban létrejött elosztást részben adózással, részben nem vagy nem tisztán piaci jövedelmekkel (társadalombiztosítással, segélyekkel). Ezzel kiegészítheti, korrigálhatja, vagy helyettesítheti a piaci jövedelmeket.
- A társadalom- és, illetve szociálpolitikai rendszerek nem piaci módon biztosítanak javakhoz vagy szolgáltatásokhoz való hozzájutást. Ebben a z esetben szükséglet kielégítés történik nem piaci módon.

Szociálpolitikusok szerint a legfontosabb szociális szükségletek az egészség, az autonómia és a biztonság.

Az egészség ebben az értelemben nem pusztán a fizikai fennmaradás, hanem a fizikai és mentális egészség együtt a legalapvetőbb emberi szükséglet, mely kielégülése az egyén legalapvetőbb érdeke. Ma Magyarországon a fizikai életesélyekben nagy esélyegyenlőtlenségeket találunk. A társadalmi és települési hierarchia, a hatalmi helyzet, a végzett munka jellege, a jövedelem, a vagyon és a kulturáltság mértéke nagymértékben meghatározza, hogy ki hány évet él, mennyire beteg vagy egészséges, milyen körülmények között él, mennyit alszik, eszik.

Az autonómia szükséglete a társadalmi életesélyekhez kapcsolódik. Magába foglalja, hogy amikor beleszületünk egy családba egyenlőtlenek az esélyeink a lakásra, az iskoláztatásra, a jó munkára, a jó "kapcsolatokra". Minél rosszabb társadalmi helyzetben él valaki, annál kevesebb autonómiával rendelkezik saját sorsa fölött.

A biztonság a szükségletek nyugodt kielégítésének feltétele. A biztonság fontos feltétele annak, hogy tudatosan éljünk, hogy tervezni tudjunk, hogy ne a véletlen és az esetlegesség uralják a sorsunkat.

Minden társadalomban vannak szegények, gazdagok, erősek és kiszolgáltatottak, de a közöttük lévő különbségek nem adottak és nem örökérvényűek. Tartósságuk és mértékük nagyban függ attól, hogy az adott társadalomban élők többsége, ezt mennyire tartja méltányosnak és jogosnak.

A szociálpolitika relatív önálló ágazat, a jó működéshez relatív önállóságra van szüksége. Sokféle módon kapcsolódik a politika egészéhez és egyes részpolitikákhoz is. A politika egészéhez való kapcsolódása szinte a nevéből következik: az uralkodó politikai erőknek és áramlatoknak meghatározó a szerepük a mindenkori szociálpolitika alakításában.

A szociálpolitika és a jog kapcsolata fontos, hiszen a modern társadalmakban a közügyek jelentős része a jog nyelvén is megfogalmazódik. A szociálpolitikai intézmények működését jogszabályok szabályozzák. Szociális jogokat kimondhat az alkotmány, a törvények, az alacsonyabb szintű jogszabályok. Ezekkel a kérdésekkel a szociális jog, a családjog, a munkajog, a társadalombiztosítási jog stb. foglalkozik.

Fontos a **szociálpolitika gazdaságpolitikához való viszonya**. A szociálpolitika pozitív viszonya a gazdasághoz azt jelenti, hogy egymás működését segítik, egymásra vannak utalva. A szociálpolitika forrásai a gazdaságból származnak. A szociálpolitika segítheti a humán erőforrások fejlesztését, a társadalmi feszültségek csökkentését, így hozzájárulhat a gazdaság hatékonyságának növeléséhez.

A két szakág ellentmondásba is kerülhet egymással. A szociálpolitika – a működéséhez szükséges adó és járulékelvonások révén – sértheti a piac szereplőit vagy a piac egészének működését.

A szociálpolitika és a humánpolitika közötti kapcsolat az előzőektől némileg eltérő jellegű. (A humánpolitika átfogja az emberi erőforrás-gazdálkodást, a személyügyi tevékenységet és a vállalati szociálpolitikát.)

A SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZER FELADATA ÉS MŰKÖDÉSE. A SZOCIÁLIS VÉDELMI RENDSZER NEM ÖNKORMÁNYZATI KERETEI

Az állami szociálpolitika és a gazdálkodó szervezetek humánpolitikája közötti egyik lényegi különbség a céljaikban van.

A szociálpolitika célja, a közüggé vált személyes szükségletek kielégítése, míg a humánpolitika az adott szervezeti ráfordítás melletti maximális eredmény (munkavállalói teljesítmény és megelégedettség) elérését célozza. A humánpolitika közelebb van a piac, a gazdasági hatékonyság logikájához, mint a szociálpolitika.

További lényeges különbség az, hogy a gazdálkodó szervezeteknek lehetősége van a személyi állomány lecserélésére, míg az állam polgáraival ezt nem teheti meg.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat:

Keresse meg az Alkotmányban azokat a pontokat, melyek garantálják az állampolgárok számára az esélyegyenlőség érvényesülését, a szociális biztonság feltételeit! Rögzítse ezeket a munkafüzetben!

MUNKAFÜZET

2. feladat

Az esetfelvetéshez kapcsolódóan keresse meg az Európai Unió kidolgozott kirekesztődés elleni stratégiáját a "2010 – Európai Év a szegénység ellen" programhoz kapcsolódóan. Fő pontjait rögzítse munkafüzetében!

MEGOLDÁSOK

1. feladat

17.§ A Magyar Köztársaság a rászorulókról kiterjedt szociális intézkedésekkel gondoskodik.

67.§ A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjá, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.

70/A.§ A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőtlenségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel segíti.

70/E.§ (1) A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz; öregség, betegség, rokkantság, özvegység, árvaság, és önhibájukon kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén a megélhetőségükhöz szükséges ellátásra jogosultak.

(2) A Magyar Köztársaság az ellátáshoz való jogot a társadalombiztosítás útján és a szociális intézmények rendszerével valósítja meg.

2. feladat

1. Átívelő ('overarching') célkitűzések:

Társadalmi összetartozás és esélyegyenlőség megteremtése mindenki számára megfelelő, elérhető, pénzügyileg fenntartható és hatékony szociális védelmi rendszerek és társadalmi befogadási politikák által

A lisszaboni stratégiával és az EU fenntartható fejlődési stratégiájával való szoros összhang biztosítása.

A kormányzás és átláthatóság erősítése, az érintett szereplők bevonása a politikák kialakításába, végrehajtásába és monitorozásába.

2. Társadalmi összetartozás – mindenki számára biztosítani

Az aktív társadalmi befogadást a munkaerő-piaci részvétel támogatásával, a leginkább hátrányos helyzetűek körében a szegénység és a kirekesztődés elleni küzdelemmel.

Az alapvető erőforrásokhoz való hozzáférést, a társadalmi részvételhez elengedhetetlen szociális szolgáltatásokhoz való jogot, a kirekesztés minden extrém formája és a diszkrimináció elleni küzdelemmel.

A hatékony és hatásos társadalmi befogadási politikák megfelelő koordinációját (a kormányzat minden szintjének, a releváns szereplők, a szegénységben élők bevonásával).

A közös célkitűzések mellett a nyugdíjrendszerekre, valamint az egészségügyi és tartós ápolási-gondozási rendszerekre vonatkozó célokat is tartalmaznak.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Melyek a legfontosabb szociális szükségletek szociálpolitikusok szerint? Indokolja meg!

MUNKANYAG

---

2. feladat

Jellemezze a szociálpolitika gazdaságpolitikához fűződő viszonyát!

MUNKANYAG

MEGOLDÁS

1. feladat

Az egészség ebben az értelemben nem pusztán a fizikai fennmaradás, hanem a fizikai és mentális egészség együtt a legalapvetőbb emberi szükséglet, mely kielégülése az egyén legalapvetőbb érdeke. Ma Magyarországon a fizikai életesélyekben nagy esélyegyenlőtlenségeket találunk. A társadalmi és települési hierarchia, a hatalmi helyzet, a végzett munka jellege, a jövedelem, a vagyon és a kulturáltság mértéke nagymértékben meghatározza, hogy ki hány évet él, mennyire beteg vagy egészséges, milyen körülmények között él, mennyit alszik, eszik.

Az autonómia szüksége a társadalmi életesélyekhez kapcsolódik. Magába foglalja, hogy amikor beleszületünk egy családba egyenlőtlenek az esélyeink a lakásra, az iskoláztatásra, a jó munkára, a jó "kapcsolatokra". Minél rosszabb társadalmi helyzetben él valaki, annál kevesebb autonómiával rendelkezik saját sorsa fölött.

A biztonság a szükségletek nyugodt kielégítésének feltétele. A biztonság fontos feltétele annak, hogy tudatosan éljünk, hogy tervezni tudjunk, hogy ne a véletlen és az esetlegesség uralják a sorsunkat.

2. feladat

Egymásra vannak utalva. A szociálpolitika forrásai a gazdaságból származnak. A szociálpolitika segítheti a humán erőforrások fejlesztését, a társadalmi feszültségek csökkentését, így hozzájárulhat a gazdaság hatékonyságának növeléséhez.

A két szakág ellentmondásba is kerülhet egymással. A szociálpolitika – a működéséhez szükséges adó és járulékelvonások révén – sértheti a piac szereplőit vagy a piac egészének működését.

SZÜKSÉGLETEK A TÁRSADALOMBAN

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

1. feladat:

Válasszon társat, gondolják végig, beszéljék meg, hogy melyek a legveszélyeztetettebb csoportok szükséglet kielégítés szempontjából a társadalomban! Indokolják meg, a munkafüzetben önállóan rögzítsék

MUNKANYELVI

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A társadalom szociális védőhálót fon a rászorultak köré, hogy megakadályozza helyzetük rosszabbodását, a kirekesztődést. A leginkább veszélyeztetett csoportok: gyermekek, időskorúak és a társadalom periferiájára szorultak. A szociálisan rászorultak további csoportjai a tartósan betegek, a munkaerő-piacról kiszorultak, a deviáns problémákkal küzdők, a szegények és a hajléktalanok alkotják.

1. A gyermekek szükségletei:

A középkori társadalomban nem merült fel, hogy a gyerekeknek sajátos szükségleteik lennének, úgy tekintettek rájuk, mint "kicsi felnőttek".

A felvilágosodás kora – új gondolat – a gyerek felnevelése nem kizárólag a szülők magánérdeke, hanem komoly társadalmi érdek is az, hogy a társadalomban beilleszkedni tudó, okos, képzett, hasznos és értékes gyerekek nőjenek fel és váljanak felnőtté. Központi eleme az általános és kötelező közoktatás

A XX. században folyamatosan emelkedett a nők munkaerő piaci részvétele, az iskolarendszeren belül erősödött a nevelési funkció.

Napjainkban a gyermekek jóléte iránti társadalmi felelősségvállalás erősödik:

- Pénzbeli és természetbeni támogatások növekedése (gyermekes szülők, gyermekét egyedül nevelő szülők részére)
- Fokozottabb állami szerepvállalás a gyermekek napközbeni felügyeletében (bölcsőde, óvoda, családi napközi)
- Intézményes formák bővülése
- Anyák otthonmaradásának támogatása gyermeknevelés céljából (GYES, GYED)

A családtámogatások olyan szociálpolitikai eszközök, amelyek a társadalomnak a gyermekek felnevelésében való közös felelősségét fejezik ki és az állami újraelosztás révén a gyermekekkel kapcsolatos költségekhez, feladatokhoz biztosítanak közösségi hozzájárulást. Az állami szerepvállalás folyamatos csökkenésével a gyermekek jóléte a szülők munkaerő-piaci helyzetétől és a család demográfiai jellemzőitől (családszerkezet és gyerekszám) függ. Ez a tendencia fokozottan érinti a munkaerő- piacról részben vagy teljesen kiszoruló családokat, ahol a jövedelem jelentős részét szociális transzferek adják.

Napjainkra egyre nagyobb problémát okoz a gyermekszegénység jelenléte, mely a szülők rossz életkörülményeivel függ össze. Ennek egyik fő oka az alacsony foglalkoztatottság. A szülők rossz életkörülményeket a gyermekek is tovább viszik, az iskola pedig ahelyett, hogy megszüntetné, még jobban felerősíti a társadalmi különbségeket.

A szegénység újratermelődési ciklusainak megtörése érdekében fokozottabban kell támogatni a szegény családokat. Elsődleges szempont, hogy minél többen juthassanak jó munkahelyhez, magasabb végzettséghez, olyan gyermekintézményhez, amelyben megalapozhatják a későbbi sikeres oktatási és munkakarrier lehetőségeiket.

A gyermekszegénység elleni küzdelem alapelvei:

- A közoktatási intézményekben kompetenciaalapú egyéni fejlesztéseket preferáló pedagógiai programok alkalmazása
- Sikeres iskolai pályafutást megalapozó, otthonról hozott magatartási, szocializációs hátrányokat kompenzáló, korai fejlesztési és felzárkóztató gyermekintézmények működtetése
- Az iskolai előmenetelt, az iskolába járást gátló tényezők leküzdése (iskolabusz, étkeztetés, házi feladat segítése)
- Iskolai és iskolán kívüli egészséges, tartalmas, hasznos programok szervezése
- Iskolai kudarcok feldolgozása, prevenciója
- A szülők motiváltságának erősítése a gyerek iskolai sikereinek előmozdításában, a szociális munka módszereivel
- Szülők tanulását elősegítő, bátorító támogatások
- A szülők munkaerő-piaci pozícióinak, elhelyezkedési, munkában maradási lehetőségeinek javítása
- A gyermekfelügyeleti formák fejlesztése

A gyermekvédelem alapelvei:

- Amennyiben csak lehet, el kell kerülni és meg kell előzni, a gyermekeknek a természetes családból való kiszakítását
- A gyermekvédelmi rendszerben (intézmény vagy nevelőszülő) történő elhelyezést csak végső megoldásnak szabad tekinteni
- A gyermekvédelmi rendszerben eltöltött időt csak átmenetinek kell tekinteni
- A természetes szülőkkel intenzíven együtt kell működni, alkalmassá kell őket tenni, hogy maguk neveljék fel gyermekeiket
- Az örökbe fogadhatóvá nyilvánított gyermekek számára, minél rövidebb idő alatt örökbefogadó családot kell találni

2. Az időskorúak szükségletei

A nyugdíjasok száma és aránya növekszik. Az idősek hosszabb ideig aktívabbak, egészségesek, mentálisan frissek, képesek a politikai és közéletben, a családi életben és a munka világában tevékenykedni. Kihívás a "fiatal" (60–75 év közötti) egészséges idősek aktivitásának megőrzése, az aktív időskor körülményeinek megteremtése.

A jelenleg alkalmazott nyugdíjrendszer fenntarthatósága, finanszírozása a szociálpolitika, a politika, a mindenkor kormányon lévők számára nagy kihívás. A rendszer átalakítása Uniós szinten megfogalmazódott, mert Európa öregedő társadalom.

Magyarországon a nyugdíjak problémái a korai nyugdíjazással is összefüggnek, mert a munkanélküliség problémáit a nyugdíjrendszeren keresztül próbálták enyhíteni. A közel jövőben előre jelezhető a szegénységben élő idősök számának növekedése.

Időskori problémák:

A nagyon idős, önmaguk ellátására nem, vagy csak részben képes idős emberek életfeltételeit biztosítani kell. Sok esetben erre a család, a gyermekek nem képesek. Az idős emberek gyakrabban betegek, a 75 év felettiak nagy része valamilyen értelemben fizikailag korlátozott (látás, mozgás, hallás), 1/3 részük fogyatékkal él, 5%-uk térben és időben tájékozatlan, demencia (időskori szellemi leépülés) következtében.

Jellemző rájuk az elszigetelődés, elmagányosodás, mert a hozzátartozók elköltöznek, barátok meghalnak.

A lakhatás nem felel meg az időskor fizikai szükségleteinek, nincs lift, a ház fenntartása nagysága miatt gondot okoz.

Gondozással kapcsolatosan sok esetben bizalmatlanok, mert nem azt kapják, amit elvárnának.

Az idősök számára nyújtott szociális ellátások az alábbiak.

1. Pénzbeli és természetbeni ellátások:

- Átmeneti segély
- Időskorúak járadéka
- Közgyógyellátási igazolvány
- Lakásfenntartási támogatás
- Temetési segély
- Ápolási díj

2. Személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakosított ellátások

- Étkeztetés
- Házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi gondozás
- Tanyagondnoki szolgáltatás
- Nappali ellátás
- Időskorúak gondozóháza
- Idősök otthona

3. Egyéb:

- Fogyatékosági támogatás
- Nyugdíj és nyugdíjszerű ellátások

3. A hajléktalanok szükségletei:

Hajléktalanság: a nem megfelelő, a társadalmi normáktól eltérő módon való lakhatás, túlszűfolt, komfortnélküli, más családokkal, emberekkel megosztott, szegregált telepen elhelyezkedő rossz minőségű lakás.

Fedélnélküliség: a nem lakás céljára szolgáló helyiségben vagy a szabad ég alatt való lakás.

Okai lehetnek: a pénzhiány, ragaszkodás a lakókörnyezethez, elköltözésre való képtelenség, megszokás miatt maradnak a nem megfelelő lakásokban. A túl magas költségeket már nem kések fizetni, de mégsem költöznek, ott maradnak és norma alatti módon élnek (fűtés, víz, áram korlátozás vagy kikapcsolás).

Szerepet játszhatnak a hajléktalanság kialakulásában egyéni drámák, személyes élethelyzetek, tartós munkanélküliség, betegség, baleset, szenvedélybetegség, családi kapcsolatok megromlása.

A hajléktalan ellátás intézményeit, formáit az 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról részletesen rögzíti.

Hajléktalanok egyik legalapvetőbb szüksége, a fizikai szükségletek kielégítésének biztosítása.

4. A munkanélküliek szükségletei

Az egyenlőtlenség résznél néhány szóban már érintettük a munkanélküliség fontos szempontjait.

A munkanélküliség típusai:

- Abszolút: a munkaadók kevesebb munkát kínálnak, mint ahányan munkát kívánnak vállalni
- Strukturális: az állás keresők munkahely iránti keresletének és a felkínált állásoknak a szerkezete eltér egymástól
- Súrlódásos: a munkavállalók nem kötődnek egész életükben egy munkahelyhez és a mikor munkát keresnek, átmenetileg munkanélkülivé válnak. Ezt általában saját elhatározásból teszik, azt jelzi, hogy a munkaerő mobil, a munkaerőpiac pedig rugalmas.

A munkanélküliség kezelésének módjai:

Aktív eszközök: közhasznú, közcélú foglalkoztatás, részmunkaidős foglalkoztatás, korengedményes nyugdíj, munkahelyteremtő beruházások.

Fontosak az álláskereső munkába lépését elősegítő szolgáltatások (közvetítés, tanácsadás, képzés, átképzés, tréning), a regisztrált munkanélküliek foglalkoztatását vállaló munkáltatóknak nyújtott támogatások (munkahelymegtartó és teremtvő, bértámogatás, adó és járulékkedvezmény), vállalkozóvá, önfoglalkoztatóvá válás támogatása.

Passzív eszközök: álláskeresési támogatás, rendelkezésre állási támogatás (az álláskereső munkanélkülieknek pénzben nyújtott ellátások)

A munkanélküliek segítésének elvei: a munkanélküliek elenyésző hányada talál munkát, a munkaerő-piac szervezete által felajánlott munkahelyeken. Viszonylag kevesen találnak munkát álláshirdetéseken, interneten keresztül. Túlnyomó többségük személyes kapcsolatok révén helyezkedik el.

A sikeres támogató ellátások nem munkát akarnak adni, hanem helyzetbe akarják hozni a munkanélkülieket ahhoz, hogy önmaguknak találjanak munkát. Ennek kulcselemei: a munkanélküli lét problémáinak feltárása. Motiválás, önbizalom, önbecsülés megerősítése. Reális lehetőségek feltérképezése, mérlegelése. A segítségnyújtásra képes természetes támogató rendszerek számbavétele (rokonok, barátok, távoli ismerősök), a munkaerő piaci horizontok kitágítása. A célok elérése során felmerülő akadályok elhárítása (gyerekelhelyezés problémái, bejárás, ingázás nehézségei).

5. A tartósan betegek, fogyatékkal élők szükségletei

A fogyatékoság megjelenési formái:

- Vakság és gyengén látás
- Siketség és nagyot hallás
- Mozgásszervi fogyatékoság
- Értelmi fogyatékoság
- Egyéb pszichiátriai megbetegedettek

Szociálpolitikai feladat, hogy a fogyatékkal élők kiszolgáltatottságát, másoktól való függésüket csökkentsük. Önrendelkezésük, önbizalmuk, függetlenségük erősítése. Speciális eszközökkel, segédeszközökkel legyenek képesek életfunkcióik ellátására. Kiterjedten biztosítani számukra esélyeket, lehetőségeket. A társadalom elfogadó szemléletét erősítve, az egyén is képes lesz önmaga állapotának elfogadására.

Ma már a nyelvhasználatban a fogyatékoság helyett humánusabb az akadályozottság, korlátozottság szavak használata.

Új intézményi és szolgáltatási formák:

- Közösségi alapú pszichiátriai ellátások bővülése, intézmények átalakítása nappali centrumokká
- Önálló életvitelt lehetővé tevő támogatott lakásformák elterjedése (lakóotthon, félutas ház)

- Jövedelmi és munkavégzési-elhelyezkedési programokhoz való hozzáférés bővülése (védett foglalkoztatás helyett, a normál szokásos munkahelyeken való támogatott foglalkoztatás)

A szociális ellátások típusai:

1. Pénzbeli és természetbeni ellátások.

- Átmeneti segély
- Közgyógyellátási igazolvány
- Rendszeres szociális segély
- Lakásfenntartási támogatás
- Ápolási díj

2. Személyes gondoskodást nyújtó alap- és szakosított ellátások

- Étkeztetés
- Házi segítségnyújtás
- Támogató szolgáltatás
- Közösségi ellátás
- Családsegítés
- Nappali ellátás – fogyatékosok nappali intézménye
- Fogyatékosok, pszichiátria betegek és szenvedélybetegek átmeneti otthona
- Fogyatékosok, pszichiátriai és szenvedélybetegek otthona, rehabilitációs intézménye
- Lakóotthon ápolási-gondozási és rehabilitációs célú
-

3. Egyéb:

- Fogyatékosági támogatás
- Vakszemélyi járadék
- Emeltösszegű családi pótlék

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat:

Válasszon társat, beszéljék meg, hogy a gyakorlatban hajléktalanok ellátására milyen szolgáltatásokkal találkoztak!

---

2. feladat

Az alábbi történetet olvassák el és beszéljék meg a történet tanulságát!

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy város, melynek a szélén egy folyó, s annak a partján egy szépséges szabadidőpark helyezkedett el. A város lakói szívesen töltötték idejüket e kies környezetben. Egy alkalommal az egyik piknikező társaság arra lett figyelmes, hogy a folyó egy fuldoklót sodor magával. A csoport egyetlen úszni tudó tagja gondolkodás nélkül beugrott a vízbe, s kimentette őt. Kis idő elteltével a jelenet megismétlődött, majd újra és újra. Gondoljuk el, hogy mennyire kifáradt önzetlen és humánus emberünk. Egy idő után úgy gondolta, hogy ez azért még sincs így jól. Elindult a parton a folyás irányával ellentétesen, hogy kiderítse, mi okozza ennyi ember szerencsétlenségét. Felfedezte, hogy a folyón átívelő korlát nélküli fahíd néhány deszkája billeg, nem biztonságos rajta az átkelés. Megszervezte tehát, hogy addig is, amíg megjavítják a hidat, figyelmeztető felirat kerüljön a híd mindkét feljárójához, majd mesterembereket keresett, akik elvégezték a munkát. Szépség-hibája a dolognak, hogy ez idő alatt (amíg a probléma okát kereste és a beavatkozást megszervezte) néhány ember, mert nem volt, aki kimentse, belefulladt a vízbe.

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A hajléktalanellátó rendszer elemei

Nem a törvényi szabályozás, hanem a gyakorlat szerint:

Utcai szociális munka: feladata az utcán élő hajléktalanok segítése, az ismeretlen hajléktalanok felderítése, a fizikai szükségletek kielégítése (élelmiszer, ruha, tisztálkodó szerek, takarók, gyógyszer), alapvető ügyintézés (iratok pótlása, jövedelem szerzése, szociális ellátásokhoz való hozzájutás szervezése), információs segítségnyújtás (jogok, szociális ellátások, egyéb információk), majd lehetőség szerint szakellátásba továbbítás.

Krízisvonal: regionális diszpécshívószolgálatok segítik a krízishelyzetbe került, hajléktalan, vagy hajléktalansággal veszélyeztetett személyeket, családokat.

Népkonyha: feladata napi egyszeri étkezési lehetőség biztosítása azok számára, akik más módon az étkezésüket megoldani nem tudják.

Nappali melegedő: feladata a hajléktalanok napközbeni tartózkodási lehetőség, tisztálkodási lehetőség, postai cím, csomagmegőrzés biztosítása, általában olyan szolgáltatások biztosítása, amelyek a lakhatási lehetőség hiánya miatt a hajléktalan személy számára nem elérhetőek.

Szociális Információs Szolgálat: feladata a hajléktalanok ügyintézésének támogatása, iratpótlás.

Éjjeli menedékhely: feladata szállás és kiegészítő szolgáltatások biztosítása egy éjszakára. Éjszakáról-éjszakára igénybe vehető, az időtartam korlátozása nélkül.

Átmeneti szállás: feladata szállás és kiegészítő szolgáltatások biztosítása meghatározott időtartamra (általában 3 hó és 2 év között).

Hajléktalanok rehabilitációs intézménye: feladata a hajléktalan személyek rehabilitációja, az önálló életvitelhez szükséges képességek kialakítása.

Hajléktalanok otthona: hajléktalanoknak tartós szállást nyújtó intézmény, amelynek feladata az átmeneti szálláshelyen egészségi állapota, vagy kora miatt nem gondozható hajléktalanok ellátása, ápolása, gondozása.

2. feladat

A fenti mese bemutatja, hogy nem elegendő a probléma korrekciójával foglalkozni, hanem törekedni kell annak megelőzésére, a prevencióra is.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Sorolja fel a gyermekszegénység elleni küzdelem alapelveit!

---

2. feladat

A munkanélküliek ellátásával kapcsolatban hogyan jellemezhetők a sikeres ellátások?

---

3. feladat

Mi a szociálpolitika egyik fontos feladata a fogyatékosok irányában?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A gyermekszegénység elleni küzdelem alapelvei:

a közoktatási intézményekben kompetenciaalapú egyéni fejlesztéseket preferáló pedagógiai programok alkalmazása,

sikeres iskolai pályafutást megalapozó, otthonról hozott magatartási, szocializációs hátrányokat kompenzáló, korai fejlesztési és felzárkóztató gyermekintézmények működtetése,

az iskolai előmenetelt, az iskolába járást gátló tényezők leküzdése (iskolabusz, étkeztetés, házi feladat segítése), iskolai és iskolán kívüli egészséges, tartalmas, hasznos programok szervezése, iskolai kudarcok feldolgozása, prevenciója,

a szülők motiváltságának erősítése a gyermek iskolai sikereinek előmozdításában, a szociális munka módszereivel, szülők tanulását elősegítő, bátorító támogatások,

a szülők munkaerő-piaci pozícióinak, elhelyezkedési, munkában maradási lehetőségeinek javítása, a gyermekfelügyeleti formák fejlesztése.

2. feladat

A sikeres támogató ellátások nem munkát akarnak adni, hanem helyzetbe akarják hozni a munkanélkülieket ahhoz, hogy önmaguknak találjanak munkát. Ennek kulcselemei: a munkanélküli lét problémáinak feltárása. Motiválás, önbizalom, önbecsülés megerősítése. Reális lehetőségek feltérképezése, mérlegelése. A segítségnyújtásra képes természetes támogató rendszerek számbavétele (rokonok, barátok, távoli ismerősök), a munkaerő piaci horizontok kitágítása. A célok elérése során felmerülő akadályok elhárítása (gyerekelhelyezés problémái, bejárás, ingázás nehézségei).

3. feladat

Szociálpolitikai feladat, hogy a fogyatékkal élők kiszolgáltatottságát, másoktól való függésüket csökkentsük. Önrendelkezésük, önbizalmuk, függetlenségük erősítése. Speciális eszközökkel, segédeszközökkel legyenek képesek életfunkcióik ellátására. Kiterjedten biztosítani számukra esélyeket, lehetőségeket. A társadalom elfogadó szemléletét erősítve, az egyén is képes lesz önmaga állapotának elfogadására.

SZÜKSÉGLETFELMÉRÉS

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

"A szegénység nem csupán pénztelenséget jelent, hanem sokféle hiányt takarhat. Anyagi nélkülözést, testi vagy kulturális kiszolgáltatottságot, függőséget, a családi kapcsolatok hiányát. Mindezt nem lehet úgy, egzakt módon rangsorolni, mint magánvagyonuk nagysága alapján a száz leggazdagabb magyart, de száz fotón és sors-töredéken keresztül maga a helyzet – ami mellett félrefordított fejjel megyünk el nap mint nap az utcán – legalább bemutatható. A 100 legszegényebb nem foglal állást abban a kérdésben, hogy sorsunk alakulását illetően mennyiben vagyunk felelősek, illetve áldozatok, de tényként rögzíti: bárkit, bármikor utolérhet a szegénység egy bedőlt banki hitel, egy súlyos baleset, egy tönkrement kapcsolat, vagy egy elveszített állás miatt. Úgyhogy nem árt, ha a veszélyeket megismerve körültekintőbben alakítjuk az életünket, és a szegényeket, ha tehetjük, legalább abban támogatjuk, hogy magukon segíthessenek."³

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A szükségletfelmérés az a szisztematikus eljárás, amelyben adatokat gyűjtünk és elemzünk a források elosztására vonatkozó döntés érdekében, felfedezve és azonosítva azokat a javakat és szolgáltatásokat, amelyek az általánosan elfogadott standardokhoz képest a településen hiányoznak, és amelyekkel kapcsolatban létezik valamilyen konszenzus a közösség szolgáltatási felelősségével kapcsolatban.

Kiterjedhet adott népességcsoport szükségleteire, vagy meghatározott szolgáltatás iránti igényre.

A szükségletfelmérés során az alábbi kulcskérdésekre keresünk választ:

- kinél merül fel a szükséglet,
- mire van szükség,
- hol találhatóak a szükséges javak illetve szolgáltatások,
- milyen mennyiség szükséges az egyes javakból illetve szolgáltatásokból,
- a probléma a kereslet-kínálat vagy az elosztás-hozzájutás körébe tartozik-e,
- mire nincs szükség, mire van kevésbé szükség,

³ Forrás: index.hu/gazdasag/magyar/2009/09/27/a_100_legszegenyebb/ (2010.08.17.9.32)

A SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZER FELADATA ÉS MŰKÖDÉSE. A SZOCIÁLIS VÉDELMI RENDSZER NEM ÖNKORMÁNYZATI KERETEI

- mibe fog kerülni,
- hogyan lehet finanszírozni.

A szükségletfelmérést azért végezzük, hogy eredményeit felhasználjuk a közösség érdekében. A felhasználás területei az alábbiak lehetnek.

- A prioritások rangsorolása – a kutatás eredménye racionálisabbá teheti a döntéshozó eljárást, értékítéletek kifejezésére alkalmas.
- Források elosztása – a legfontosabb oka a kutatásnak, ha ebben nem vagyunk sikeresek, az komoly kétségeket ébreszthet a vállalkozásban.
- Programtervezés és programfejlesztés – ez lehet pl. folyó programok kiterjesztése (ha alapvető kereslet mutatkozik már létező szolgáltatások iránt), vagy folyó programok módosítása, vagy új program létrehozása a településen, vagy valamely szolgáltatás megszüntetése, illetve valamely jelenlegi program igazolása az adatokkal. Hatásaként állampolgári csoportok, szerveződések jöhetnek létre, beérhetnek a magánemberek pénzbeli támogatási szándékai.
- Pénzalapok gyűjtése – eredményesen tárhatók fel anyagi források a tények felhasználásával.
- Szolgáltatási struktúrák és mechanizmusok alakítása/átalakítása – pl. független szerveződések egyesülése, szolgáltató intézmények belső átszervezése, a koordináció, kooperáció javítása különböző szervezetek között.
- Jogalkotás – jelzés, ha egyes rendeletek, helyzetek alapvető akadályát képezik bizonyos szolgáltatások működésének, a szociális törvénykezés erre épít/építhet.
- Információ és átirányítás – információs szervezet létrehozása a településen, az információs rendszer hálózatszerű működésének biztosítása.
- Adatbázis-fejlesztés – az elsődleges adatok begyűjtése és a másodlagos adatok felhasználása új információk előállítására alkalmasak, melyből a település profitálhat.
- Jövendő kutatások során történő felhasználás – másodlagos forrásként szolgálhat.
- Közösségi nevelés – a felmérés eredménye tulajdonképpen jelentés a közösség állapotáról, rámutat erős és gyenge pontjaira, a tanácskozások során a közösség ráébred szociális problémáira és szükségleteire, az adatok közzétételével pedig erősödhet a közösségi szellem. Az érdekképviseletek is hasznosíthatják a jelentés adatait.

Közéletünk különböző fórumain (a parlamentben, az önkormányzati testületi és bizottsági üléseken, stb.) gyakran folyik vita az oktatás, a lakás, a munka iránti szükségletekről, a hozzájutás feltételeiről. Naponta tapasztalhatjuk, hogy az egyének fizikai és társadalmi életesélyeiben jelentős különbségek vannak.

Ferge Zsuzsa erről a következőket írja: „A fizikai életesélyek egyenlőtlensége ma azt jelenti, hogy a társadalmi és települési hierarchia, a hatalmi helyzet, a végzett munka jellege, a pénz és a kulturáltság nagymértékben meghatározza, hogy ki hány évet él, mennyire beteg vagy egészséges, mennyire kellemes körülmények között él, azaz hogyan lakik, eszik, alszik. A társadalmi életesélyek egyenlőtlenségei még sokrétűbbek. Magukba foglalják azt, hogy eleve, amikortól beleszületünk egy családba (vagy még család sincs), egyenlőtlenek az esélyeink mindenre (lakásra és iskoláztatásra, jó munkára és „jó” kapcsolatokra). Egyenlőtlen az esélyünk az anyagi, a társadalmi, a szimbolikus tőkéhez való hozzájutáshoz, ahhoz, hogy képesek legyünk jogaink érvényesítésére”.⁴

A szükségletfelméréshez az alábbi módszereket használhatjuk:

Elsődleges módszerek

- általános lakossági közvélemény-kutatás
- személyes interjúk
- telefonos közvélemény-kutatás
- postai úton történő közvélemény-kutatás
- a népesség alcsoportjai körében (szubpopuláció) végzett közvélemény-kutatás
- a kulcsinformátorok körében végzett közvélemény-kutatás
- a szolgáltatást nyújtók körében végzett közvélemény-kutatás
- a szolgáltatást igénybe vevők körében végzett közvélemény-kutatás
- szervezett nyilvános gyűlések (pl. közmeghallgatás)

Másodlagos módszerek (más rendszerek által feltárt adatok)

- epidemiológiai tanulmányok (járványok eloszlása és annak meghatározói, pl. faj, nem, kor, valamilyen valószínűségi okra való visszavezetés, stb.)
- szolgáltatási statisztikák (a település valamennyi szolgáltatójának statisztikai adatai, a trendekről ad információt)
- szociális indikátorok (népszámlálási adatok, demográfiai és közgazdasági jellemzők összevetése, pl. jóléti helyzetek a bűnözés, a családi viszonyok, a morbiditási és mortalitási ráták összefüggésében, vagy a lakások minősége és a nagycsalád, a túlnépesedés, a gyermekhalandóság összefüggése, stb.)
- források leltározása (ki, kinek, mit csinál, a település valamennyi szolgáltatásának, programjának feltérképezése)
- más tervezőrendszerek által azonosított szükségletek
- költségvetések áttekintése (mit tartottak fontosnak, kielégítendő szükségletnek az elmúlt időszakokban).

---

⁴ Forrás: Ferge Zsuzsa: Szociálpolitika és társadalom T-Twins Kiadó, Budapest, 1999.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1.feladat

Saját lakókörnyezetében vizsgálja meg, – a szakmai információban feltüntetett módszerek közül szabadon választva (interjú, kérdőív) – hogy egy magasabb szükséglettel rendelkező csoport (idősek, fogyatékosok, stb.) szükségletei mennyire kielégítettek!

MUNKANYAG

MEGOLDÁS

1.feladat

A kapott adatokat, válaszokat és a megoldási módokat közösen beszéljék meg.

MUNKANYELVI

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Miért kell szükségletfelmérést végezni és milyen módszereket ismer?

MUNKANYAG

MEGOLDÁS

1.feladat

A szükségletfelmérést azért végezzük, hogy eredményeit felhasználjuk a közösség érdekében. A szükségletfelmérés során az alábbi kulcskérdésekre keresünk választ: kinél merül fel a szükséglet, mire van szükség, hol található a szükséges javak illetve szolgáltatások, milyen mennyiség szükséges az egyes javakból illetve szolgáltatásokból, a probléma a kereslet-kínálat vagy az elosztás-hozzájárulás körébe tartozik-e, mire nincs szükség, mire van kevésbé szükség, mibe fog kerülni, hogyan lehet finanszírozni.

ÖSSZEFOGLALÁS

1. ábra Foglalkoztatáspolitiká- gazdaságpolitika- versenyképesség⁵

"A megfelelő szociális védelem segíti a gazdaság feltételeihez való igazodást és a jól képzett munkaerő rendelkezésre állását. A színvonalas és mindenki számára hozzáférhető általános és szakmai képzés megerősíti a társadalmi integrációt és a versenyképességet. A biztos munkahely biztosítékul szolgál a szociális kirekesztés ellen. A foglalkoztatási ráta emelése megvalósítja a társadalmi célokat, a gazdaság számára biztosítja a szükséges munkaerőt, egyúttal megteremti a társadalombiztosítási rendszerek finanszírozásának alapjait.

⁵ Forrás: László Gyula: Munkaerő-piaci politikák: A munkaerőpiac „szociális” jellege, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs 2007.5

A SZOCIÁLIS INTÉZMÉNYRENDSZER FELADATA ÉS MŰKÖDÉSE. A SZOCIÁLIS VÉDELMI RENDSZER NEM ÖNKORMÁNYZATI KERETEI

Az elmúlt évtizedek társadalmi-gazdasági változásai: a népesség elöregedése, a régiók egyenetlen gazdasági fejlődése, a deviáns magatartási formák felerősödésének következményei, a munkanélküliség fokozódása felértékelte a szociális ellátó rendszer szerepét. Az öngondoskodás és a szolidaritás, a hátrányos helyzetű emberek segítségének lehetőségei középpontban álló kérdések Magyarországon és Európa-szerte.

A szociálisan rászorultak további csoportjai a tartósan betegek, a munkaerő-piacról kiszorultak, a deviáns problémákkal küzdők, a szegények és a hajléktalanok alkotják.⁶ Európában a szociális biztonsági rendszerek a klasszikus állami, kötelező társadalombiztosítás elvén nyugszanak. Az adott személy járulékot fizet, s így jogosulttá válik bizonyos juttatásokra, amelyek költségeit az illető személy és a munkáltató járulékai, valamint az állam által nyújtott támogatás fedezi.

Az állami szociális biztonsági rendszerek megőrzésére a tradíciókon kívül társadalmi igény is mutatkozik az európai emberekben, túlnyomó többségük ragaszkodik az állami szociális biztonsági rendszer fölérendeltségének a fenntartásához.

Az egyes országok szociális ráfordításai nemcsak gazdasági erejüktől függ, a szociális kiadások nagyságát a népesség demográfiai összetétele, a különböző rászoruló rétegek részaránya is nagymértékben befolyásolja." ⁶

IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom:

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába Osiris Kiadó Budapest, 2006

Darvas Ágnes– Tausz Katalin (2006): Gyermek– szegénység

Darvas Ágnes – Tausz Katalin (2004): Gyermekszegénység és társadalmi kirekesztődés

Ferge Zsuzsa (1997): És mi lesz, ha nem lesz? Budapest, Korridor Kiadó

Jóna György (2007): Jóléti politikák

László Gyula (2007): Munkaerő–piaci politikák, Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

Zombori Gyula (1997): A szociálpolitika alapfogalmai Budapest Szociális Szakképzés
Könyvtára

www.szochalo.hu

www.egyenlobanasmod.hu

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

A(z) 1851-06 modul 024-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 762 02 0010 54 01	Gerontológiai gondozó
54 762 02 0010 54 02	Pszichiátriai gondozó
54 762 02 0010 54 03	Szenvedélybeteg-gondozó
54 762 02 0010 54 04	Szociális gondozó, szervező
33 762 01 0010 33 01	Fogyatékosággal élők gondozója
33 762 01 0010 33 02	Szociális gondozó és ápoló

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

30 óra

MUNKANYAG

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató